

Kántor Zsolt

TD titkai, a nyelv észbe kap

SZABADON HAGYOTT ÉRTÉSMEZŐK, ÚJ JELENTÉSVILÁGOK

„Hadd ne tehessek olyat délelőtt,
amiért este már szoronganék:
egy napszakom se legyen haladék,
az, hogy élek, így is minden időt
elvesz attól, hogy élhessek, mi több:
van ennél több? Értékeld egyebét.”
[A mennyezet és a padló]

Az oikosz és az agora kettéválik. Az otthon és a közös tér mintha a szent és a profán két ellentétes territóriumra volna, pedig nem. TD tudja, a két buborék egymásba olvasztása / szétrobbantása minden ego saját teljesítménye. „Ő tudja, mit jelent a vereség / S a többi ó, ki veretlen maradt: / Kudarc, szégyen – csak próbatétel épp, / Ó, dicső – örök fény alatt / Túlfényli színterét.” [Robert Browning: *James Lee asszonya*, VI. Könyvvel a sziklák tövében, TD fordítása.]

A lényeg tehát, in medias res, mindenféle, eddig ismeretes passzivitást alulmúló passzivitást alkalmazni, tartósan megragadni és megtartani, ami nem pesszimizmust eredményez, hanem derűt, optimum-nyugalmat. Így TD a telefonba, tehát az *aktív* visszavonulásról volt itt szó, ami korántsem a bezárkózást akarta konzerválni. Hanem távolmaradást a nyűgöktől. Nem reflektálatlan eseménynélküliségre vágyott tehát, hanem „Egyensúlyviszonya kívánja így.” [A mennyezet és a padló, 3.]

S még, ami a jegyzeteimben megvan, a nem tematizálható beszéd indifferens és kontingens volta, ami nála a kimondhatatlan kimondásához közelített/tartozott, s itt hozzátehetnénk Lévinas mondatát. Tehát ha a kimondhatatlan mégiscsak megjelenik, akkor a véges juttatja szóhoz (végül) a végtelent, az abszolútumot, így belsővé tud válni, ami egyébként örökké kívül akart lakozni az értelmen, valahol a tudatküszöb és a félálom közötti mezsgyén. „A szabadulást hívod kőfalaidnak”, ahogy a legihlettebb próféta, Ézsaiás fogalmaz az Ószövetségben (60. rész, 18. vers).

Telefonon több ízben egyeztettünk Dezsóvel, mert könyvkiadónk, a Tevan adta ki gyermekkönyvét, *A felhúzható medveorr*. Ő mondta akkor, felírtam, hogy a temporalitás az a reflektálás gyümölcse. Mondta is ő Mándy Ivánnak akkoriban, 1990-ben: „Csak tettem se-semmit, forogtak álmomban, mint látványok, a... Életem teljes: átbóbiskoltam. VÉG-ÉN ÉLET. AZ.” [Az idézőjelek felcserélése *A mennyezet és a padló* című kötetből]. A se-semmire emlékszem a telefonbeszélgetésből. Később találtam meg a könyvben ezt a kifejezést. Se-semmit inkasszált. Igen, ő aposztrófa így, amiben alázat volt, de arra is utalt, hogy az egész írásművészetet nem szabad komolyan venni, mert játék. Bár halálisan komoly sport, mondta TD, és letette váratlanul a kagylót. Nem volt ebben semmi, nem akart megsérteni, hanem a mellékhelyiségbe ment. Később visszahívott, és röviden összefoglalta. „Egyebek miatt. Bocs.”

Szabadon hagyott értésmezők, új jelentésvilág, ezt jelenti TD nekem. Olyan szöveghelyeket talált, jó érzékkel, amelyek tényleg arra vártak, hogy a mondatok

szakemberei, az írók, fedezzék fel őket. Ahogy *A felhúzható medveorr* kötetben a *Bodzavirág és Barát poszáta* című versében leírta: „Mindenütt csak bodzák virága! / Toppan be Főmedvém a házba / De már nincs sehol egy poszáta. / Elment a poszáta barátom, / Mondja Főmedvém, s nem találom. / Főmedvém virágok alatt jár. / S mindig azt gondolja: De nagy kár!” Tiszta, sallangmentes modalitás. Az elvesztés miatti bánatát áttestálja a fiktív és metaforikus énre. A maci a költői énje? Dehogy! A poszáta. Akiért el kellene utazni, és hazahozni. Majd ugyanebben a kötetben *A tóparti nyugszék*. „Itt ücsörgünk ma délután / Egy messze földi parkban. / Főmedvém kérdően néz reám. / Csakugyan ezt akartam?” Vagy a *Csillaghomlokú veréb, A szárnyra kelt szoba* című ciklusból, mely Szpéró, a legkedvesebb barát-madárka megörökítését célozta meg. „Míg ezt írom, ott hasal / a bal tenyeremben! / Nem leszek kész túl hamar! / De csak melegedjen.” Ez a *megengedés*, a tapintat, *brutális* gesztus, a gyöngédség, önzetlenség és önfeledtség csúcса. Mély és jelentőségteljes, pedig semminek tűnik. Ez a valódi Tandori. Itt volt egy területdarab, ami még „szabadon hagyott értésmező”, parlagon hevert szóközként tátongott, mindaddig, amíg TD be nem cserkészte. Brávó! Megelőlegez stílusokat, összegez szemléleteket, ahogy ő jellemzi Szép Ernőt [*A Holnap utáni* című 2005-ös kötetében], rá még inkább igaz.

„Ez a nyitott ágy, ritkán van így, ilyen rendben, / mintha nem is felkeltek volna belőle, hanem az elalvókat várná. Egymáson a párnák / a fehérbe vont takarók visszahajtvá, / még egy kockás takaró, / rajta világos pizsama. / A délelőtt világossága feltűnőbb, / mint többnyire.” [*Beágyazás előtt, A mennyezet és a padló* kötet, 120.] A beszélő *részvételének* legtisztább esete, amikor ő maga az állítások *prekognitív* háttere. Az észlelés ilyenkor elröpül a tények és tárgyak fölött, és landol az érzékeken túli világban. A grammatikai evidenciával bíró nyelv szinte fizikai tapasztalatként kezdi el működtetni a nézőpontmozgást a tudat legeldugottabb odújában, a nyelv magára talál, észbe kap a „jelenlét”, föltekint az olvasó az égre, a plafonra egy tőle távol lévő gondolat hatására. „Jó lenne egy nagyot vidulni, vagy vedelni.”, írja ugyanebben a könyvében, a *Félbemaradásra váró katedrális* című írásban.

Miért is ment TD mezitláb a park fűvére? Hogy megizlelje, amit kis lábacskaival a veréb tapasztal. Meg esetleg azt is, hogy „A fű milyennek érezné a verebet?” [*Valamivel több* kötet, 7.]

„A nagy T / betűt is kisebbre váltjuk nevedben, / nem mintha bármivel is fogatkozna bármi, Hiányzol, s jobb így, ha kisebbként.” [*1976715/ o – A kör össze akar zárulni, bárhog, A Még így sem* kötetből.]

Kisebbíteni valamit/valakit, elvenni belőle szemernyit, úgy, hogy ne fájjon neki, mindezt azért, hogy később ne hiányozzon annyira, abszurd. De van benne spiritus. Nem mintha csonkítatlanul elviselhetetlen lenne a hiánya, de jobb, ha *levágunk* belőle, hogy legalább egy darab (T) legyen elvéve Tőle: önmagából, mintha már előre lecsípne az emlékből, magából a jövőbeli hiányból. (Ez már KZS.) Csak folytatom, amit feltett. Újraírom a befejezetet, hogy legyen egy „levágott”, tört kezdet.

„A megfelelés, azonban, amelyben az ember a nyelv biztatására hallgat, az a mondás, amely a költés közegében beszél.” [Martin Heidegger, „*Költőien lakozik az ember*”, T-Twins, Budapest–Szeged, 1994, 194.] Tandorinál a nyelv nem jelentésrétegeket dekódol, nem is ítéletet közöl, hanem olyan beszédet bocsát útjára, amely mindvégig úton van a megértés felé [Hans-Georg Gadamer, *Igazság és módszer*, ford. Bonyhai

Gábor, Osiris, Budapest, 2003.) A költemények nyelve ugyanakkor magában hordja saját igazságát, azaz feltár, előhoz valamit, ami csakis ettől a pillanattól kezdve létezik. Azaz a líra „híradástechnikája” a dolgot a maga sokrétűségében képes felmutatni. A befogadás: közlekedés, térkép, amikor az olvasó megállítja az úton a konnotációt, a lejegyzés nézőpontjából kezdi felfogni, hogy nem a helyes nyelvhasználat adja a szöveg meglepő színezetét, unikális jellegét, fenomenális volta nem ebből fakad, hanem a dologról való szót értesnek a helyességéből, amely voltaképp egy újabb diszkrepancia, szabad vegyértékekkel rendelkező zárvány, a nyelv permanensen fluid közegében. Tandori olvasása, tanulmányozása szinte megesis velünk. Történésként lesz az életünk része, miközben: mi történünk benne és általa.

TD újradefiniálta az irodalmiságot, rajta kívül ez Esterházy Péterről mondható el a hazai mezőnyben. Mindig az evidenciák revíziója történt nála, ha leült írni, kánontörés, bármilyen műfajban is nyúlt a nyelvhez. Ahol lefagyott a tudás, ott olvasztotta, ahol túlfolyt, ott felitatta, retusált. De még mindig nem épült be ez az új attitűd a kortárs líra nyelvi tudatába. Várunk.

